

АНОТАЦІЯ

Молоткіна Ю. О. Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2020; Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2020.

Дисертаційну розвідку присвячено дослідженню функціонально-стильових виявів новітніх запозичень іншомовного походження в сучасній українській мові. Аналіз стильових виявів новітніх запозичених лексем здійснено крізь призму соціальних трансформацій суспільства та в контексті активних лексико-семантичних процесів, міжгалузевих зсувів та інноваційних зміщень у стильовій системі.

Визначено зміст та обсяг понять *запозичені слова, іншомовні слова, запозичення, новітні запозичення, неозапозичення*, порушено проблему функціонально-стильових виявів новітніх запозичень, зацентровано на особливостях їхнього вживання в сучасних мовних стилях, обґрунтовано вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на розвиток і збагачення словникового складу сучасної української літературної мови. Доведено, що англійська мова (особливо її американський варіант) є головним джерелом новітніх запозичень через свій статус мови міжнародної науки, політики та мистецтва.

Наголошено, що протягом тривалого часу запозичення були в статусі частини термінології в писемних стилях, а новітні запозичення в розмовному та публіцистичному стилях розглядалися як іншомовні вкраплення. Такі лексичні одиниці не вважалися самостійною частиною словникового складу із системою жанрових різновидів та підстилів через неоднозначне ставлення

мовознавців до запозичень, зокрема через вузьку сферу застосування іншомовізмів наприкінці ХХ ст. Закцентовано на розширенні діапазону тематики запозиченої лексики з 10-х років ХХІ ст., що спричинило потребу в детальнішому аналізі тематичних груп новітніх запозичень та їх функціонально-стилістичних виявів. Продемонстровано лексичну дифузність новітніх запозичень, що є одним із наслідків загальномовної тенденції розмиття стилістичних меж.

Простежено, що з ХХІ ст. в українську мову почали запозичуватися лексеми з різноманітних шарів лексики англійської мови. Доведено, що проникнення запозичень із різних стилів мови-донора (найчастіше – з англійської мови і особливо з її американського варіанта) є наслідком процесів демократизації суспільства та лібералізації літературної української мови.

Окреслено тенденції проникнення в науковий та офіційно-діловий мовопростори неозапозичень зі сфери науково-технічної, зокрема комп'ютерно-інформаційної термінології. Доведено, що серед сучасної запозиченої лексики в науковому та офіційно-діловому дискурсах домінують запозичення, які позначають найменування різних видів сучасної техніки та засобів, які забезпечують функціонування інтернет-комунікації. У межах конфесійної лексики також виявлено запозичення, що позначають засоби комунікації вірян в інтернет-просторі, проте їх відсоток є набагато меншим, ніж у науковому та офіційно-діловому стилях. Це свідчить про те, що сучасний сакральний стиль української мови найменше потрапив під вплив активізації процесу запозичення. Виявлено тенденцію активізації проникнення запозичень до таких гуманітарних наук, як психологія та педагогіка.

Проаналізовано номінації іншомовного походження в художньому стилі, які засвідчили розширення своєї семантики. Увиразнено, що проникнення запозичень до художнього стилю та зміни їхньої семантичної структури пов'язані із загальномовною тенденцією детермінологізації наукової термінології.

Схарактеризовано динаміку засвідчених у публіцистичному стилі новітніх запозичень, зацентровано на дифузних процесах у лексичній системі української мови. Virізнено й проаналізовано новітні тематичні групи неозапозичень, зафіксованих у текстах сучасних українських інтернет-видань, наголошено на використанні різногалузевої лексики із кодифікованими в лексикографічних працях і новими переносними значеннями, які виконують роль засобів суб'єктивного увиразнення мовлення й орозмовлюють публіцистичний текст. Зазвичай такі мовні одиниці слугують для зображення негативних процесів у суспільстві.

Крім аналізу новітніх лексем іншомовного походження в сучасній публіцистиці, розглянуто специфіку українського публіцистичного тексту в ракурсі його трансформаційних змін, викликаних процесами діджиталізації суспільства, сфокусовано на ролі Інтернету в трансформації української публіцистики.

У дисертаційній праці розглянуто стилістичні вияви новітніх запозичень у сучасному розмовному стилі української мови. Системно описано підстили, жанрові різновиди і тематичні групи неозапозичень у розмовному дискурсі. Уживання неозапозичень продемонстровано на прикладах текстів популярних соціальних мереж в Україні, розглянуто також особливості соціальних мереж як суспільного феномену, специфіку мови загалом та стилю зокрема. Проаналізовано віковий діапазон користувачів популярних в Україні соціальних мереж (станом на 2017–2020 рр.), що є важливою умовою для розуміння тематики запозичень у розмовному стилі та причин виникнення нових шарів запозиченої лексики.

На прикладі текстів соціальних мереж виявлено такі різновиди лексичної підсистеми, як міжстильова і субстандартна лексика англомовного походження, обґрунтовано причини їх виникнення. Досліджено специфіку відносно нових для розмовної мови явищ – «підліткового жаргону» та «молодіжного сленгу» англомовного походження, які виникли унаслідок демократизації суспільства та динамічних процесів у системі іншомовної

лексики, запозиченої наприкінці ХХ ст. Проаналізовано активізацію вульгаризмів іншомовного походження у складі запозиченої субстандартної лексики. Окреслено перспективи подальших досліджень субстандартної лексики англomовного походження з урахуванням сучасної соціальної динаміки.

Загалом зауважено на дифузності новітньої запозиченої лексики, наголошено на тяглоті тенденції запозичення в українську мову лексем з різноманітних шарів лексики мови-джерела, що відображається у функціонуванні в межах однієї тематичної групи чи стильового різновиду новітніх запозичень поруч із запозиченими раніше лексемами.

Закцентовано на подальшому розвитку процесу лексичного запозичання, можливості виникнення нових тематичних груп та стилістичних різновидів запозиченої лексики.

Ключові слова: філологія, сучасна українська мова, лексика, лексикологія, стилістика, функціональні стилі мови, іншомовні запозичення, англіцизми, мова засобів масової інформації, мова онлайн, мова соціальних мереж, субстандартна лексика, орозмовлення.